

Development as freedom
Amartya Sen. Premi Nobel d'Economia 1999

Amartya Sen és un escriptor indi, autor d'aquest excel·lent llibre sobre el desenvolupament i la llibertat al tercer món. Resulta impactant observar com des de la seva perspectiva d'experiència personal i col·lectiva en un país de la complexitat i pobresa com és Índia es trenquen tantes falses idees preconcebudes a Europa sobre quin és el camí de la prosperitat.

La seva idea fonamental és molt senzilla: La llibertat individual és la clau pel desenvolupament, i a més desenvolupament vol dir llibertat. La llibertat és l'eix i valor suprem que fa possible el desenvolupament. La llibertat és l'eix central en el procés de desenvolupament perquè serveix per avaluar si existeix desenvolupament, (és el criteri de mesura) i tanmateix és alhora la finalitat del desenvolupament.

La llibertat econòmica és fonamental, i l'única manera de que existeixi és a través del mercat. Estar en contra del mercat és una absurditat, inclús estar en contra de la llibertat en el mercat de treball.

Totes les llibertats estan lligades: llibertat econòmica, política, social, etc. Cadascuna d'elles fa possible l'altra i la manca d'una d'alguna d'elles debilita totes les altres.

Les hambrunes, malnutricions, manca de sanitat, aigua potable, discriminació de la dona, manca de drets civils i polítics, manca de seguretat etc. són les amenaces més habituals contra la llibertat.

Cap hambruna ha succeït mai en una democràcia, i cap democràcia existeix si no és en economia de mercat. Per pobre que sigui un país, si està en democràcia no hi ha hambrunes. El motiu és perquè una hambruna és fàcil d'evitar i si es produeix és políticament devastador pel partit en el Govern en un país democràtic: la oposició en treu profit electoral. Per tant les hambrunes que causen grans mortaldats solament passen en dictadures o en règims colonials, en països on no poden exercir la seva sobirania (Irlanda al Segle XIX, Ucraïna al 1930, Xina 1958-1961, Cambòdia 1970) o avui dia a Sudan o Corea del Nord, règims autoritaris tots dos.

La pobresa és clarament una privació de llibertat perquè a més exclou l'individu de les altres llibertats. En donar suport a l'oportunitat social (sanitat i ensenyament) es permet un creixement econòmic i una sortida de la pobresa si s'acompanya del mercat.

Els exemples que proven això són molts: Xina, Taiwan, Corea, Tailàndia, Hong Kong, Singapur, Japó, tots ells han passat per un impuls de l'ensenyament i la sanitat i pel mercat. L'excepció és Índia que passa al mercat el 1991 sense haver desenvolupat una mínima cobertura educativa i sanitària i el resultat és un creixement molt més lent.

Pobresa en el 1er món: l'autor fa una dura crítica a l'alt grau d'atur a Europa i en culpa el sistema de subsidis. És cert que el subsidi equilibra una manca d'ingressos però això

no es necessàriament positiu si priva el subjecte de la llibertat de treballar i de ser útil a la societat: conseqüències psicològiques, manca de motivació, manca d'autoestima, i inclús augment de malalties i mortaldat, exclusió social i conflictivitat familiar. És cert que comparat amb EUA, Europa ha corregit les desigualtats, però no està gens clar que això justifiqui el fet de tenir grans masses d'aturats (inexistents a EUA). Sorpren la intolerància que els Europeus tenen respecte la desigualtat i en canvi accepten com a mal menor l'escàndol que suposa l'atur que ve provocat pel seu sistema laboral. Als EUA és exactament el contrari: no seria acceptable un atur de dos dígitos com l'europeu i en canvi es tolera la desigualtat. EUA i Europa tenen greus problemens socials a resoldre.

En diversos capítols Sen recupera l'obra d'Adam Smith, sobre tot en destaca la part que s'ha ocultat de Smith: el seu despreu pels rics de l'època, autèntics monopolistes i usurers que impedièn el lliure mercat. També la gran preocupació de Smith per la desigualtat entre rics i pobres, així com la seva doctrina sobre bens públics (aquells que qualsevol en pot gaudir encara que no pagui, si paga algú altre; per exemple el medi ambient) així com el seu suport a polítiques de sanitat i formació pels desvalguts.

Conclusió de Sen: **No hem de ser cecs a les limitacions del mercat, però si adonar-nos que son moltes menys de les que sovint s'esmenten.**

La raó fonamental pel mercat és la llibertat. Negar el dret a comprar, vendre, posseir, i de propietat és un greu atemptat a la llibertat. No hi ha llibertat del ser humà si no es respecta la llibertat econòmica, és a dir el dret de propietat.

Es dona molt sovint per descomptat que el mercat existeix i no és cert, en molts casos els mercats es veuen atacats per diversos elements que els desvirtuen. Per exemple en el camp de l'ètica d'empresa. El mercat no funciona solament per sentiments egoistes sinó que hi cal una ètica (la paraula, confiança mútua, veracitat dels documents, bona fé etc).

Els països ex comunistes, han entrat en una situació de pre-mercat amb un estat feble incapaç de garantir la seguretat de les persones i del comerç i sense una ètica d'empresa. Això no és mercat sinó les conseqüències de quasi un segle de comunisme. Curiosament en alguns d'aquests països la situació econòmica és inclús pitjor que durant el comunisme, i no obstant ningú vol tornar a l'antic règim. Per tant el comunisme no solament va fracassar per la seva ineficiència sinó per la seva negació de la llibertat humana (molt ben descrit a Camí de Servitud de F.A. Hayek).

D'alguna manera, molts països del tercer món estan en la situació precapitalista que vivia Smith. Els pensadors "radicals" d'aquell temps, des de Smith (del qual es van inspirar en bon grau els revolucionaris francesos), Ricardo o inclús Marx no tenien cap simpatia per posar trabes al mercat. És curiós com certs pensadors radicals d'avui defensen idees que van més endarrera dels pensadors del S XVIII i XIX.

I és ben cert també que avui dia es segueix produint el mateix fenòmen: grups d'interés pressionen el poder polític per a limitar el mercat i la competència. Vifredo Pareto parlava de que si una mesura A provoca perdre un franc a mil persones i que en guanyi

mil una persona, aquesta última farà un gran esforç per aconseguir-ho i les altres mil poc per impedir-ho, per la qual cosa la persona acabarà guanyant els 1000 francs.

El mercat és el sistema econòmic més eficient i l'únic que condueix a la prosperitat.

Perquè el mercat funcioni de debó cal que hi hagi un cert equilibri d'oportunitats per als ciutadans i aquest equilibri solament es pot donar mitjançant l'oportunitat social, és a dir assegurant-se que en paral·lel al mercat, el país s'implica per l'impuls públic en un desenvolupament de la sanitat i l'ensenyament i la disponibilitat de recursos vitals (per exemple terra per l'agricultura) com a eines de cohesió social.

És fals que per poder tenir unes polítiques eficients de sanitat i educació cal abans ser ric. L'exemple és Japó que ja abans de sortir del sots desenvolupament les va impulsar, i això juntament amb l'economia de mercat va possibilitar l'espectacular creixement d'aquell país. L'exemple exitós de Japó ha estat seguit també amb èxit per altres països del sud-est asiàtic. El problema del tercer món ve de que els governs, corruptes i no democràtics, inverteixen els recursos en armament militar enlloc del desenvolupament social.

Massa sovint els intel·lectuals occidentals fan afirmacions de l'estil de que en un país amb extrema pobresa el que preocupa a la gent és com poder menjar i no pas coses com el dret d'"habeas corpus" o altres drets humans de "segona necessitat". Això és un greu error perquè sense drets humans no es pot sortir de la pobresa, o és molt més difícil.

La democràcia no és garantia de res ni resol tots els problemes, però és una condició indispensable per fer possible les solucions

L'autor fa un anàlisi extens de les diverses catàstrofes de **fam** generalitzada ocorregudes en els darrers 150 anys i arriba a conclusions molt interessants:

No hi ha motiu per al pessimisme, existeixen mesures i accions que poden erradicar de la faç de la terra aquest terrible problema. Un cop més ens hem de fixar en la llibertat dels individus. Cal que els individus tinguin la mínima llibertat de tenir aliments, sigui per un poder adquisitiu que els permet comprar-los o perquè els conreen ells mateixos. Pot succeir que algú mori de fam encara que en el seu entorn hi hagi menjar, si la persona no té la capacitat de comprar. Però no ens confonguem. El menjar no ha de ser distribuït per una entitat caritativa, ONG etc. La base està en que cada individu es pugui guanyar la seva pròpia llibertat adquisitiva. Per tant l'enfoc no ha de ser l'abastiment abundant de queviures sinó en la capacitat i llibertat que cada individu té. Quan no hi ha aquesta capacitat arriben les hambrunes. Com obtenir aquesta capacitat? Propietat sobre els mitjans productius, normalment el propi treball, o la terra; i possibilitat de comprar i vendre bens amb uns preus relatius.

Causas de les hambrunes: Poden ocórrer tot i que no ha hagi escassetat de queviures, per exemple per atur, manca de seguretat social, manca de xarxes de protecció etc. A Bangladesh el 1974 va ser d'aquest estil. Poden també originar-se per epidèmies, manca d'higiene etc. També quelcom relativament fàcil de prevenir.

Els recursos necessaris per impedir aquesta mena de catastrofes son força modestos i assequibles inclús per un país pobre. Es qüestió d'organitzar correctament les mesures preventives. Evidentment l'organització política té molt a veure amb aquestes prevencions. És també funció de l'estat combinar el mercat amb una política activa de bens de naturalesa públics: prevenció d'epidèmies, impuls d'un mínima cobertura sanitària i formativa, disponibilitat de recursos (la terra per exemple) etc Per pobre que sigui un país es poden assolir tots aquests fins i immediatament el camí de sortida de la pobresa s'ha encarat, correspon als polítics posar-hi les condicions (per exemple enlloc de gastar els recursos en armament militar, dedicar-los a les finalitats esmentades).

El paper de la dona com a agent social és vital en el procés de desenvolupament: la dona com a subjecte de drets humans que son vulnerats i que mereix especial protecció, i d'altra banda la dona és el vehicle pel qual una comunitat pot emprendre el desenvolupament per tota la gent, la dona com a agent. A més capacitat de la dona, menys índexos de fertilitat. A més drets de la dona menys mortaldat infantil, i menys violència social i criminalitat. (cas dels microcrèdits a Bangladesh)

Malthus estava equivocacat en les seves previsions respecte a **població i aliments** però això no vol dir que no existeixi un problema (massa sovint se n'exagera la gravetat però) i que convingui moderar el creixement de la població. Els índexos de creixement ja s'estan moderant i la qüestió és esbrinar perquè i on. Per saber si la tendència continuarà.

És molt fàcil caure en la temptació de la coerció, com a Xina, i establir prohibicions a la reproducció familiar. És èticament acceptable? I encara més: és realment la política efectiva? A la Xina la política es dur a terme amb una brutalitat infrahumana, causant mortaldat infantil i greu vulneració dels drets humans a gran part de la població i especialment dones (negació d'ajuts familiars, vexacions, amenaces, negació a l'ensenyament, esterilitzacions obligatòries, negació del dret a la sanitat etc.). I no és gens clar que això hagi causat relament cap reducció de la natalitat.: al 1979 quan es va introduir aquesta sinistra política a Xina, l'índex de fertilitat era de 2,8, a l'estat indi de Kerala era de 3.0. Al 1991, 12 anys després la Xina tenia un índex del 2.0 i Kerala (sense prohibicions de creixement familiar) tenia l'1.8. La moderació del creixement poblacional arriba amb el desenvolupament i un cop més és determinant el paper de la dona.

Son els drets i llibertats humanes valors excludius de la cultura occidental o també d'altres cultures? Alguns intel.lectuals occidentals acostumen a afirmar que la cultura asiàtica no té una tradició pels drets humans i que per tant occident no té perquè imposar aquests valors a altres cultures que no els són propis. Amartya Sen opina el següent: Això és una opinió dels governs dictatorials que els serveix per justificar llurs polítiques, en cap cas es justifica per la tradició cultural. Asia conté el 60% de la població mundial, més de 3000 milions de persones amb moltes cultures i subcultures. Es cert que en moltes d'elles hi ha una filosofia de respecte a l'autoritat, la disciplina i el bé de la col.lectivitat, però és exactament cert també que per exemple Conspicius, de la tradició japonesa fa una defensa de la igualtat, llibertat, respecte a les minories, la dona, confessions religioses etc.

Quan aquesta tradició aparegué, S. XVI, Europa no respectava cap d'aquests drets, (Inquisició), hauríem aleshores de pensar que aquests valors no son propis d'Europa? És que no recordem que Socrates i Plató quan parlaven de democràcia exclouien els esclaus i les dones. Vol dir això que la democràcia no es va inventar a Grècia? Vol dir que no forma part de la cultura europea?

A Asia hi ha molts valors i tradicions que es sobreposen i predominen en moments diferents i amb col·lectius diferents. Per tant els drets humans, la llibertat i la democràcia son valors que també formen part d'aquesta tradició, malgrat que els governs tractin de fer veure el contrari.

No hi ha substitució possible a la responsabilitat individual, la responsabilitat social només ho és si és individual, perquè responsabilitat requereix llibertat, sense llibertat no hi ha responsabilitat. Però llibertat amb quina finalitat? Econòmica solament?, és el PIB l'únic indicador que ens ha d'importar? Hayek engloba el progrés econòmic com a un element més dins del desenvolupament de la llibertat.

Al final el que cal és veure no només el capital humà sinó el "human capability" (concepte també d'Adam Smith) és a dir la possibilitat que tot individu ha de tenir de viure i desenvolupar la seva vida lliurement.

Marc Prenafeta